

Halálozások

DR. RADÓ SÁNDOR

Nagy veszteség érte a magyar földrajz- és térképészársadalmat. *Dr. Radó Sándor*, a MÉM Országos Földügyi és Térképészeti Hivatala nyugállományú főosztályvezetője, Kossuth és Állami-díjas földrajztudós, a magyar és nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja rövid betegség után, életének 82. évében 1981. augusztus 20-án elhunyt.

Hamvasztás utáni búcsúztatóján a Farkasréti temetőben családján, barátain, munkatársain kívül megjelentek a Budapesti Pártbizottság, a MÉM vezetése, a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia, a Partizánszövetség, a Budapestre akkreditált külképviseletek képviselői.

Emlékét lapunkban az elhangzott búcsúztatók közlésével örökítjük meg.

Megrendülten állunk Radó Sándor elvtárs ravatalánál. Elhunytával a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő alakja, a hazai és nemzetközi térképészet elismert egyénisége távozott közülünk.

Radó Sándor 1899-ben született Újpesten, polgári családban. Szülei nagy gondot fordítottak neveltetésére, és a jó képességű fiatalember 18 éves korában már három nyelven beszélt. A szülői ház és a családi környezet ellenére is, korán észrevette a társadalmi ellentmondásokat, a sze-

gényesség és a gazdagság kirívó ellentétét és felismerte ennek igazságtalanságát. Láttá és érezte megváltoztatásának szükségességét.

Már fiatalon kapcsolatba került a szocialista ifjúsági munkásmozgalommal, ahol megismerte a társadalmi ellentétek okát, és a feloldásuk egyedüli útját feltáró marxista-leninista eszméket. Ettől kezdve a marxi tanítások gyakorlati megvalósításának aktív, meggyőződéses és élete végéig hűséges harcosa volt.

A Kommunista Magyarországi Pártjának 18 éves korában lett tagja. A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében Münnich Ferenc elvtárs mellett a 6. Hadosztály tüzérsztyálynak politikai biztosaként harcolt. A Tanácsköztársaság leverése után emigrálni kényszerült. Meggyőződéssel vállalta az emigráció keserű kenyerét, nem adta fel elveit. Tudatosan harcolt az első szocialista állam, a Szovjetunió megismertetéséért, a szocializmus eszméinek terjesztéséért.

Bécsben, Jénában, Lipsceben földrajzi, történelmi tanulmányokat folytatott, de közben továbbra is szoros kapcsolatban állt a munkásmozgalommal. 1920—1921-ben a Kommunista Magyarországi Pártja folyóiratának, a „Kommunizmus”-nak volt munkatársa, és a szovjet távirati iroda bécsi kirendeltségének a vezetője.

Lipsceben — mint a Német Kommunista Párt tagja — a százas proletárszázadok egyik szervezője volt. Ekkor jelenik meg első térképe a Szovjetunióról, amelyen — az Orosz Birodalom megnevezés helyett — a tőkés világban először tünteti fel a Szovjetunió nevét.

A sikertelen hamburgi proletár-felkelés után Moszkvába került, itt a Kommunista Akadémia Világ gazdasági és Világpolitikai Intézetének munkatársa, ahol útikönyvet készít és ad ki a Szovjetunióról. Ebben az időben vették fel a Szovjetunió Kommunista Pártja tagjai közé.

A TÁSZSZ megbízásából 1926-ban Berlinbe utazik, hogy megszervezze a Szovjet Hírugynökség külföldi irodáját. Munkája során ismeri fel, hogy a világesemények megértését nagyban elősegítheti a rendszeresen közreadott, tudományos igényű térképillesztés. A felismerést hamarosan követte a megvalósítás is. Megszervezte a világ első térképészeti sajtóügynökségét a Geo-press-t, amely antijaszista irányzatú térképvázlatokkal, és azok magyar-zataival látta el a korabeli polgári sajtót.

Részben a sajtó számára adott anyagokból állította össze három évvel később az „Imperializmus Atlasza” című munkáját, amely a politikai földrajz és a térképészet agitatív célú alkalmazásának mintapéldája.

A sajtó részére térképeket készítő ügynökség tevékenységével fedezte később a II. Világháború alatt Párizsban és Genfben végzett hírszerző munkáját, A Világháború hátterében folyó titkos harcokról szól a „Dóra jelenti” című, 1971-ben kiadott és ezideig 23 nyelvre lefordított munkája. A faszizmus vereségét segítő híryanagáért, a Szovjetunió Vörös Hadseregének ezredesévé nevezték ki.

Radó elvtárs életében, a jómódú családi környezetből, hosszú út vezetett az ezer életveszéllyel járó hírszerzői munka bátor és tudatos vállalásáig.

A végtelen idegfeszültséggel járó, veszélyes munka végzésében nagyszerű eszmei-politikai harcostársa, segítőtársa, igaz támasza volt felesége, Helene Jansen, aki egész fiatalon vált a munkásmozgalom öntudatos elkötelezett harcosává, mint a Német Kommunista Párt egyik alapító tagja. Radó Sándor mellett felesége kénytelen volt feladni önálló politikai munkáját és minden erejével, tehetségével, politikai érzékével férje hírszerző tevékenységét segítette. A béke éveiben sajnos nem sokáig élhettek nyugodtan, feszültségektől mentesen korai halála miatt. 1958-ban Budapesten temették el.

A II. Világháború után 1955-ben — 36 évi távollét után — tért vissza ismét hazájába, az ifjúkori álmait valósággá formáló, a szocializmust építő Magyarországra.

Radó elvtárs a munkásosztály ügyének elkötelezett harcosa, igaz internacionalista volt, akiben a nemzetköziség mély hazaszeretettel párosult. Külföldről is mindig aggodva, szerető figyelemmel kísérte hazája sorsát, és büszkén vallotta magát magyarnak.

Hazatérte után nem sokkal, az ellenforradalom napjainban mutatott példát politikai helytállásból, a marxista-leninista eszmékben való rendíthetetlen hitéről. Bátran kiállt eszméink igazsága mellett, és az ellenforradalom leverését követően munkahelyén az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatalnál kezdeményezője, irányítója volt a párt újjászervezésének, a pártélet normalizálásának.

Radó elvtárs egyéniségét, magatartását és megnyilatkozásait — egészen élete végéig — a marxizmus-leninizmus eszméi iránti mélyeséggel meggyőződés és elkötelezettség jellemezte. E mellett azonban nem szakított szakmájával, sem, a politikai tartalmú térképészet tudományos szintű művelésével. Előbb mint az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal, majd a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Országos Földügyi és Térképészeti Hivatalának fősztályvezetőjeként multhatatlan érdemeket szerzett a magyar térképészet továbbfejlesztésében.

Élénk figyelemmel kísérte a polgári térképészet külföldi fejlődését és igyekezett hazánkban is meghonosítani az új irányzatokat. Ennek hatására javaslatot dolgozott ki Magyarország Nemzeti Atlaszána, majd ezt követően a népgazdasági tervezést segítő körzeti atlaszok kiadására.

Több nagyszabású nemzetközi térképkiallítást és tanácskozást szervezett, amelyek jelentősen hozzájárultak a hazai eredmények nemzetközi elismertetéséhez, a térképészet kibontakozásához is.

Szorgalmazta a szocialista országok szorosabb térképészeti együttműködését és javaslatára, közvetlen irányítása mellett készült el 7 ország közös munkájával a föld felszínét egységesen ábrázoló világkép.

Nagy szerepet tulajdonított a térképeknek a politikai felvilágosító és agitációs munkában is. Ennek érdekében itthon is megszervezte a sajtót térképekkel ellátó TERRA térképészolgálatot.

Idős korában is tevékenyen, a fiatalokat megszágyenítő szorgalommal és kitartással dolgozott. Mindig tele volt elképzelésekkel és tervekkel. A zavartalan munkavégzéshez második felesége, Bokor Erzsébet biztosított megfelelő, megértő és munkáját segítő családi környezetet.

Felesége váratlanul és fájó elvesztése után Radó elvtárs végleg a munkájában talált vigaszt. Ha lehet, még nagyobb lendülettel és még többet dolgozott. A halála előtti napokban is még egy új folyóirat megjelenítéséről tárgyalt. Asztalán több-száz oldalas vastag könyv, a Nemzetközi Almanach kézirat maradt befejezetlenül. Ebben a könyvben az egyes országok történetét, államigazgatását, gazdaságát tervezte áttekinteni. Olyan kézikönyvet akart készíteni, amely irányítóként szolgálhat a gazdasági, politikai események hátterének megértéséhez, és a tények erejével bizonyítja a szocialista eszmék igazát. Éppen a Szovjetunió fejezetén dolgozott, amikor végleg kiesett kezéből a toll. Aki ismerte, vagy csak egyszer is találkozott vele, személyiségének hatása alól nem vonhatta ki magát. Mindenkit lenyűgözött rendkívül sokoldalú, széles körű tudása. Közvetlen elvtársait, munkatársait is sokszor meglepte tájékozottságával, ami az élet szinte minden területére kiterjedt.

Mindenki tisztelettel hajlott meg határtalan szakmászerepére, lelkesedése és kezdeményezőkérsége előtt. Alakja és neve ismerős volt szinte az egész országban. Számtalan helyen és alkalommal, üzemekben, úttörőházakban, nyugdíjas klubokban tartott előadást életéről és munkájáról. Ezekben az előadásokban is tükröződött életének két vezérfonala, tevékenységének két nagy területe a marxista-leninista politika odaadó szeretete, amelynek fáradszóró agítátora volt.

Egész életében különös szeretet és barátság fűzte a Szovjetunióhoz, a szovjet emberekhez. Számtalan elvtárs, barátja, ismerőse van ott. Politikai és szakmai kötelességének érezte, hogy a szovjet földrajz és térképészeti tudomány eredményeivel megismertesse a magyar szakmai társadalom, és gyakran adott tájékoztatást a Szovjetunióban is szakterületének hazai fejlődéséről. A két ország közötti szakmai kapcsolatok erősítéséért és gazdagításáért, a moszkvai Lomonoszov Egyetem díszdoktorává választotta. Halálhíre az országos távirat érkezett a Szovjetunióból is.

Radó elvtárs életútja példát mutatott arra, hogy a munkáshatalom kritikus időszakában hogyan kell alárendelni az egyén életét a munkásosztály ügyének. A faszizmus veszélyének elhárítása érdekében félre tette saját érdekeit, és ezer veszély között is töretlen hittel, a marxizmus-

leninizmus eszméi iránti hűséggel szolgálta a szocializmus ügyét. A munkarészében fáradhatatlan volt, és munkaszeretete hallatlan munkabírádságot párosult. Mindig tele volt ötlettel, javaslatokkal, az újat, a jobbat akaró kezdeményezésekkel. Ismertetést állandóan bővítette, minden újdonságot meg kívánt ismerni annak érdekében, hogy azokkal is előbbre vigye a magyar térképészet ügyét. Nemcsak aktív művelője, hanem népszerűsítője, lelkes propagandistája volt szakmájának.

Életútja páratlanul gazdag volt. Elismerte és megfelelően értékelte ezt korunk társadalmá is. Nemzetközi és hazai munkásságának egy-egy kimagasló eredményét a Tanácsköztársasági Emlékérem, a Honvédő Hőború I. fokozata, a Kossuth-díj, az Állami díj, valamint számos hazai és külföldi kitüntetés fémjelzi.

Nagyon nehéz a búcsút, a végső elválás a szeretett és tisztelt elvtársától, a tudóstól, a kollégától, az édesapától, a nagyapától. Mély fájdalomokat enyhíti azonban az a tudat, hogy a hátrahagyott szellemi hagyatéka olyan hatalmas, amely hosszú időnkig emlékezteti korosztályunkat, de a felnövekvő nemzedéket is példamutató, a politikában és a munkában egyaránt helytállást tanúsító életére.

Búcsúszom Radó elvtársától, a Magyar Szocialista Munkáspárt Budapesti Bizottsága, egykori munkahelye a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, a Magyar Partizán Szövetség és a családja nevében.

Példamutató élete emlékét örökre megőrizzük.

H. I.

Mély fájdalommal veszek búcsút Radó Sándortól, a geográfustól, a Magyar Földrajzi Társaság örökös tiszteletbeli elnökétől, aki közel egy évtizeden keresztül elnökölt tőbbször lelkesedéssel, nagy energiával dolgozott, és országnak része volt abban, hogy Társaságunk tizenegyedik évtizedét az egyik legeredményesebb, legvirágzóbb szakaszaként értékelhetjük.

Nehéz és csaknem lehetetlen kegyeletteljes, gyászos percekben/kellőképpen méltatni és értékelni egy hosszú, tetteiben igen gazdag, sokoldalú és világszerte ismert egyéniség tevékenységét. A forradalmár informátort, az inspiráló és koncepciózus szerkesztőt, a geográfust, a kartográfust már élete sorsfordulóján és jubileumi éveiben hazai és nemzetközi méretekben többször méltatták, nemcsak tudományos folyóiratokban, hanem számos könyvben és politikai orgánumban egyaránt, szerte a világban.

Abban a szerencsében részesültem, hogy az elmúlt több, mint negyedszázad során Radó Sándornak pályatársra lehettem. Gyakran és szorosan egymás mellett dolgoztunk a (magyar) földrajz és térképészet tudományának művelésében és irányításában. Úgy ismertem meg, mint akinek a munka, a forradalmiság, az újításra törekvés, a marxista internacionalizmus, a szocialista hazafiság együttesen életeleme volt. Mindezen keresztül pályatársaira nagy hatással volt, és példát mutatott munkatársainak, tanítványainak.

Mint tudós, a Magyar Tudományos Akadémia Földrajzi Bizottságának, majd Kartográfiai Bizottságának elnöke, azon fáradozott, hogy tudományterülete kutatás-eredményeit a gyakorlat, a magyar népgazdaság minél hatékonyabban és szélesebb körben hasznosíthassa.

Több irányú kartográfiai vezető tevékenysége mellett mintegy két évtizeden át a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságföldrajzi Tanszékének professzora volt. Irányítása és közreműködése révén a magyar gazdaságföldrajz legalapvetőbb kézi-ill. tankönyvei készültek el. Radó Sándor nevéhez fűződik a marxista magyar politikai földrajz egyetemi oktatása, a műfajának kialakítása, amelynek szemléletét tudományos közleményekben, világméretre érvényes tárgyi anyagát pedig Nemzetközi Almanach-jában tette közzé. E műve rövid idő alatt öt kiadásban, köztük németül is megjelent.

Hosszú időn keresztül a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Földtudományi Szakosztályának nemcsak irányító elnöke, hanem nagy aktivitású propagandistája volt, járva az országot, a gyárakban, művelődési otthonok-

ban tartott előadásaival a közművelődést is magas szinten szolgálta. A földrajznak a közművelődésben betöltendő fontos szerepét állandóan hangsúlyozta, és ennek érdekében memorandumokat készített, olykor személyesen járt felsőbb fórumokon, harcosan kiállva és érvelve annak bizonyításáért, hogy a szocialista társadalom tudatának formálásához a népgazdaság különböző területein dolgozó állampolgároknak a mai földrajz mennyire fontos szemléletet és tárgyi anyagot nyújt.

A szocialista és a haladó világ számára elvülhetetlen politikai tevékenysége mellett, „mérőföldkő”, alkotásaival rajzolta be nevét a magyar és a nemzetközi kartográfia történetébe: Magyarország Nemzeti Atlasza, majd Magyarország tervezési-gazdasági körzeteinek 6 hatalmas kötetben, az ő koncepciója szerint készült atlasza műfajában és gyakorlati hasznosíthatóságában is úttörően első a világon.

Az ő javaslatára és irányítása mellett évtizedes nagy munkával — főként a Szovjetunió és a szocialista országok kartográfiai szakemberei és kiadói együttműködésével — készült el Földünk (1 : 2,5 millió méretarányú) 234 térképből álló nemzetközi világtérképe. Bár elkészítését az elmúlt száz évben többször tervezték, de végülis megvalósítása Radó Sándorra várt. Ezt a Nemzetközi Világtérképet a kortársak a jelenkor egyik legkiemelkedőbb térképészeti alkotásának minősítik. Ennek demonstrálására hadd idézzem a Nemzetközi Kartográfiai Társulás elnökének — K. Szaliscsev akadémikusnak — Radó életművének tudományos értékelése alkalmával írt sorait: „Akaratlanul felmerül a gondolat, melyik tudós állított fel annyi mérőföldkővet a térképészet háború utáni fejlődésének útján, mint Radó Sándor? Vajon hányan mérhetik össze magukat Radó Sándor iniciatívájával és energiájával? ... Ó a tudós és a tudományszervező mintaképe”.

Radó Sándor a magyar polgári térképészetet világhírnévre emelte, saját művein kívül az irányítása mellett neveltek szak-kartográfusok tevékenységén. A világon mindenütt ott volt az IGU, ENSZ, UNESCO, FAO szervezeteiben és rendezvényeiben, ahol a szakudományát és a hazai térképészetet képviselhette. Fáradhatatlan volt az utazásban, tulajdonképpen napjaink modern világutazója.

Már a két világháború között — többek közt — beutazta a Szovjetunió valamennyi légi-, vasút- és vízütonalát, a Szovjetunióról szóló földrajzi ismertetője elkészítéséhez. Világméretű utazásának megfigyelési eredményeit térképek, atlaszok, enciklopédiák lapjaira írta rögzítette le.

Elvülhetetlenek az érdemei a nemzetközi tapasztalatcsere-lehetőségek kiépítésében is, különösen a szovjet és a magyar geográfia kapcsolatainak fejlesztésében és az együttműködésben. Ennek elismeréséül a Szovjet Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagjává választotta.

„Egy magyar geográfus hatvanéves kapcsolata a szovjet földrajzzal” című önvallomása a Földrajzi Közlemények 1977. évi évfolyamában nem mindennapi dokumentumot őriz, többek között Leninnel való találkozásáról.

A nemzetközi tudományos életben betöltött igen aktív szereplése elismeréséül több más külföldi földrajzi társaság is tiszteletbeli ill. külföldi tagjává választotta (Olaszország, Franciaország, Nagy-Britannia, USA, Bulgária, NDK). Az MFT Lóczy éremmel, az NDK Földrajzi Társasága pedig A. Humboldt emlékéremmel tüntette ki.

Gazdag és igen eredményes élettevékenységét a Magyar Népköztársaság Elnöksége a Kossuth díj mellett az Állami díj első fokozatával ismerte el. Ezenkívül katonai, politikai, forradalmi tevékenységével számos kitüntetést érdemelt ki; többek közt tulajdonosa volt a Szocialista Magyarországi Erdemrendnek, a legmagasabb szovjet hadikitüntetésnek, a Honvédő Hőború Erdemrend I. fokozatának.

Megemlékezésünk e helyen Radó Sándorról ill. életműve nagyságának, — tudományos és társadalmi — elismeréséről ma még nem lehet teljes, erre még más alkalommal és többen is vissza fognak térni. Forradalmár életével, pihe-nést nem ismerő gazdag tudományos és szervező munkásságával, példaadó és örökké maradó emléket állított magának.

Az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya, a Magyar Földrajzi Társaság tagsága, a geográfusok népes tábora és a magam nevében búcsúszom Radó Elvtársától.

A nagy előd emlékét kegyelettel megőrizzük.

P. M.